

7. LA LLUITA PER LA SALUT, UNA TASCA PLURIDISCIPLINÀRIA

RAMON BACARDÍ

1. La salut és un afer col·lectiu, vetllar per la salut és una tasca que no afecta exclusivament els metges, sinó a tothom, a tota la societat; tots els estaments, totes les disciplines, tots els homes hi tenen quelcom a fer, o a dir.

Si tenim en compte que la Medicina ha passat des d'una *etapa assistencial* o reparadora, en què la conservació de la salut consistia a guarir l'home dels efectes nocius dels agents agressors del seu entorn, a una *etapa preventiva*, de protecció de la persona humana davant els agressors del medi, a manera de barrera interposada entre els vectors insultants i el cos humà, a l'*etapa actual, política*, de lluita per suprimir els agents nocius de l'entorn de l'home, comprendrem que la lluita per la salut és una tasca pluridisciplinària.

Avui és necessària la col·laboració no solament dels experts més clàssicament lligats a la sanitat, com és ara els metges, practicants, infermeres, llevadores, farmacèutics, veterinaris..., sinó també altres titulats com són els mestres, enginyers, economistes, sociòlegs, teòlegs, urbanistes, juristes, ecòlegs, geògrafs, polítics..., o fins i tot el poble, a través de les seves diverses associacions, o l'individu anònim com a unitat bàsica de la comunitat.

2.1. La missió més específica és la dels *treballadors de la salut*, i entre ells bàsicament la dels *sanitaris titulats*:

Deixant de banda l'actuació mèdica, a considerar en un altre lloc, hem de destacar la labor dels *ajudants tècnics sanitaris* (A. T. S.) en llurs diverses matisacions de practicants, llevadores, infermeres, etc. Els A. T. S. són els encarregats de realitzar les diferents pràctiques de la medicina auxiliar d'una manera general. Així, prèvia indicació mèdica, apliquen medicaments, vacunes, tractaments curatius diversos; ajuden els metges en les intervencions de cirurgia general i de les diverses especialitats. També, en cas d'urgència poden donar ajut immediat fins a l'arribada del metge, que avisaran tot seguit, i poden assistir els parts normals quan no hi hagi titulats especialment preparats en aquesta tasca. Realitzen una gran labor d'educació sanitària general i sobretot en el món obrer de la medicina del

treball (A. T. S. d'empresa), en l'assistència materno-infantil (llevadores, infermeres puericultores)...

El «Consell Internacional d'Infermeres» dictà unes normes d'actuació que resumim:

- a) Aplicació dels principis d'higiene física i mental: vestit, repòs, exercici, bany, alimentació, protecció contra malalties i agents nocius.
- b) Atenció general en la cura dels pacients: fer llits, trasllat de malalts, proporcionar benestar.
- c) Higiene de la llar i economia domèstica: neteja i cura de cambres i mobiliari, desinfecció, ventilació, eliminació d'escombraries.
- d) Organització i supervisió de la cambrà del malalt: en el centre públic o en la llar. Cura dels efectes personals, control dels empleats, economia del material.
- e) Control de l'equipament i del material de reserva: conservació, preparació, emmagatzematge del material de cura, instrumental, aparells.
- f) Alimentació normal i règims dietètics: preparar i cuinar aliments senzills per als sans i per als malalts. Preparar dietes i administrar règims dietètics especials.
- g) Administració de medicaments per via oral o parenteral o altres vies. Preparació i ús de solucions antisèptiques.
- h) Terapèutica: física, aquosa, llum, friccions, embenatges. Assistència en l'asèpsia mèdica i quirúrgica. Primers auxilis en emergències.
- i) Observacions del pacient: pols, temperatura, respiració, fitxes, informes.
- j) Adaptació social i personal: relacions humanes, salut mental, rehabilitació, consol.
- k) Ensenyament i orientació: mesures higièniques, cura dels infants.

Els treballadors de la salut són insuficients arreu del món per tal d'aconseguir que el dret a la salut sigui gaudit per tothom sense distincions de races, religions, cultures, llengües, economies, polítiques i geografies. Els Països Catalans no són una excepció en aquesta penúria de personal sanitari. Per aconseguir que aquesta tasca s'acompleixi en tots els sectors han sorgit unes noves figures amb nous papers a fer en el conjunt.

2.2. Tant a l'U. R. S. S. com als E. U. A. s'ha creat la professió del *pediatre no metge*, que resol problemes i pren decisions en el camp de la pediatria extrahospitalària: quan la situació, per la seva gravetat o la seva transcendència, surt del marc del tractament ambulatori, aquest professional ingressa el nen malalt en el servei hospitalari corresponent.

Així mateix s'ha estès el camp de les infermeres en especialitzacions diverses: infermeres materno-infantils, infermeres de família, infermeres escolars, infermeres pediàtriques neo-natals, infermeres pediatres generalistes, etc.

En el camp dels no titulats ha sorgit la figura dels *auxiliars sanitaris*, que realitzen part de la tasca de les infermeres, aquelles parcelles de llur actuació d'una menor responsabilitat, que no exigeixen coneixements especialitzats. Aquests auxiliars fa molts anys que existeixen en el nostre ambient sanitari; els ha donat més bel·ligerància l'ús que s'ha vist obligada a fer-ne l'organització de l'assegurança social oficial en el nostre país.

En els últims anys ha pres una gran volada la figura de l'anomenat *metge descalç*. La Xina de la postguerra es va trobar amb un dèficit sanitari aterrador. Una de les moltes solucions d'emergència que es van adoptar va néixer en les zones rurals dels voltants de Xangai, on els treballadors del camp solen treballar descalços en els arrossars. Aviat s'anomenà metge descalç el treballador sanitari rural, per posar en relleu que ensems que efectuava un treball mèdic, continuava realitzant la seva tasca de treballador del camp. La preparació del metge descalç comença per un període de tres mesos a l'hospital municipal o de districte, de la seva residència; després, mitjançant una supervisió contínua i períodes de formació, es milloren llurs coneixements i aptituds. Es procura que aquests sanitaris utilitzin medicaments de la medicina xinesa tradicional alhora que els de la medicina occidental. Alguns han arribat a realitzar operacions de cirurgia major. Llur missió és sanitària quan milloren els coneixements dels habitants de la zona en l'eliminació d'aigües residuals o la puresa de l'aigua de consum, o les campanyes contra les plagues; llur tasca és assistencial quan tracten les malalties o accidents que resten a l'abast de llur preparació. Actualment es diu que hi ha més d'un milió d'aquests metges descalços en tota la Xina.

Aquest treballador primari de sanitat ha estat la clau de l'èxit de l'acció sanitària en extenses zones de població de diferents països (Guatemala, Índia, Java Central, Iran, Nigèria, Tanzània, Veneçuela...), no solament per la seva economia, sinó perquè es tracta de persones acceptades per la població i que estan en millors condicions que qualsevol estrany per a enfrontar-se amb els problemes locals, perquè es troben ja en aquell lloc. El treballador sanitari no sempre és solament un membre autèntic de la comunitat, sinó que en molts països té una doble personalitat, és alhora membre del servei de la salut. Els metges descalços han demostrat llur eficàcia a tot arreu, i no necessiten ésser metges ni infermeres del tipus fins ara conegut, àdhuc és preferible que no tinguin la formació típica d'aquests professionals.

2.3. Elements importants en la lluita per la salut, incorporats jurídicament entre els responsables d'aquesta missió en el nostre país, són els *farmacèutics* i *veterinaris* (especialment els Inspectors de Sanitat, que formen part dels cossos municipals i provincials de sanitat; però també els altres realitzen una labor fonamental).

Els farmacèutics controlen les aigües i certs aliments, els veterinaris tot el món animal amb llurs productes alimentaris. La qualitat de les

aigües i els aliments són elements bàsics per a la salut humana, la qual cosa confirma la transcendència de l'actuació d'apotecaris i manescals.

Els farmacèutics realitzen l'anàlisi periòdica, almenys dues vegades la setmana, de les aigües d'alimentació de les poblacions; en cas de risc epidèmic, fins diàriament. Vigilen la captació, conducció i distribució de les aigües destinades al consum públic, tant si són aigües de pluja, de pou, de font o de riu, tant si seran distribuïdes per xarxa de conducció, com si seran envasades. Qualifiquen les aigües com potables, sanitàriament tolerables o impotables, i si convé i és possible procedeixen a llur depuració bacteriològica o correcció química o física o organolèptica. També tenen participació tècnica en l'eliminació de les aigües residuals i llur possible depuració, en la recollida d'escombraries i llur destrucció. Realitzen les inspeccions sanitàries en indústries alimentàries no dependents del món animal, així les derivades del blat, de les hortalisses, de la vinya, i de les begudes no làcties.

Els veterinaris controlen la salut dels animals domèstics amb el consegüent efecte sobre la salut humana, degut al valor com a vectors o portadors o malalts que tenen en la transmissió de malalties infeccioses i parasitàries; en el mateix sentit, també vigilen indirectament l'estat de la feram. Destaquem el valor d'aquesta labor en les epizooties, per exemple, i pensem que la lluita per la salut no és solament com a factor preventiu de malaltia, sinó també a través d'una acció econòmico-social. Malauradament no ha perdut actualitat la vacunació contra la ràbia.

Resta sota la vigilància dels manescals tota la producció de llet i de les indústries alimentàries derivades. Així controla l'obtenció de la llet de vaca, de cabra, d'ovella, de somera, i cura de l'estat de salut del bestiar i de les condicions higièniques dels estables i vaqueries, com també de la recollida en el munyiment i en el transport posterior. Vigila la composició de la llet i la seva puresa bacteriològica. Intervé en la higiene de les indústries dels derivats de la llet: nata, mantega, formatge i gelats. Igualment en la llet destinada al consum, en la seva qualificació de llet natural, llet certificada, llet higienitzada, llet conservada (esterilitzada, concentrada, condensada, evaporada, en pols).

Els veterinaris són responsables de la higiene de les carns destinades al consum com a aliments. Així vetllen les condicions higièniques dels escorxadors, dels seus subministres d'aigua, de l'eliminació de residus, dels crematoris; l'estat de salut dels animals destinats al sacrifici, sigui dels animals de peu forcat (bestiar boví, porquí, de llana o cabrall) o de peu rodó (bestiar equí, mulatí, somerí) o de peu ditat (conills i llebres) o de l'aviram (pollastres, coloms, ànecs, oques, perdius...); les circumstàncies del sacrifici; les condicions de la carn obtinguda, separant especialment les microbianes, parasitades, tòxiques i repugnants; també s'ocupen de la higiene del transport de les carns i de les despulles. Finalment, tenen cura també de les condicions de venda al públic, tant si es tracta

de carn fresca, com congelada, com en conserva, com en embotits. Adhuc controlen les pells fins arribar als blanquers.

Els veterinaris vigilen també la sanitat del peix, del peix fresc, del peix congelat, del destinat a les conserves; o de les circumstàncies del seu desenrotllament en els vivers de musclos, ostres, anguiles, etc.

Els ous, de gallina, d'ànec o d'oca, resten també sota el control dels manescals, com també les indústries derivades.

Tant els farmacèutics com els veterinaris efectuen una labor quotidiana d'ensenyament sanitari, a través de llurs consells professionals o de llur actuació ciutadana pública, en conferències, cursos, cursets, dirigits al poble en general o a la formació d'auxiliars sanitaris; auxiliars de farmàcia titulats, en el cas dels apotecaris.

Ultra això, els farmacèutics realitzen una labor assistencial en el nostre pas. Totes les farmàcies es converteixen en dispensaris, qualsevol accident sigui traumàtic o de malaltia que tingui lloc prop d'una oficina de farmàcia fa que la gent amb un gran esperit de solidaritat, tradicional, hi acudeixi tot seguit a demanar ajut.

2.4. *El mestre*, l'educador en general, és un veritable treballador de la salut i no solament per la seva gran labor educadora, mai prou ponderada, sinó també preventiva, assistencial, que s'oblida molt sovint.

El mestre veu l'estat físic i mental en què es troba l'alumne que entra a l'aula cada dia. Molt sovint és ell mateix qui diu a la família que aquell infant no es troba bé, o que presenta els primers símptomes de tal malaltia infecciosa. Els defectes sensorial, de vista i oïda sobretot, dels seus deixebles, són copsats en primer lloc per l'educador. Labor preventiva.

Freqüentment el mestre es veu obligat a prestar la primera assistència a l'alumne que pren mal a l'escola o al seu entorn, o que es troba malament durant les hores que roman en el centre escolar. Labor assistencial.

A més el mestre pot influir decisivament en la higiene de les instal·lacions escolars i esportives, en els menjadors escolars. L'educador pot realitzar una tasca d'un valor incalculable en matèria de nutrició, sanejament, activitats recreatives, etc.

El Comitè d'Experts en Serveis d'Higiene Escolar, de l'O.M.S., deia el 1952: «El paper del mestre no hi ha dubte que és important i fonamental en tot servei d'higiene. En zones amb uns recursos higiènics sumament limitats, el mestre pot ésser una de les poques persones de la comunitat, a més dels pares, interessada en la salut de l'infant. Encara que un programa que caigui íntegrament sobre el mestre no pugui ésser tan efectiu com el que compti amb una infermera i un metge, no hi ha dubte que pot fer-se molt. Per tant, en un servei d'higiene, el paper del mestre, encara que no sigui únic, és tan important com sempre per al benestar del nen i no hi ha substitut per als coneixements que s'obtenen mitjançant l'observació continuada que exerceix el mestre en l'aula.»

Quant a l'educació sanitària que l'escola doni als alumnes, dependrà

d'una sèrie de factors, com és ara de les normes vigents en els país, de l'actitud dels pares dels deixebles, de l'actitud del mestre, del seu interès i de la seva habilitat per a aprofitar totes les ocasions que es presentin per a donar una educació sanitària pràctica.

Una cooperació eficaç entre l'escola, la llar i la comunitat contribuirà a eliminar els problemes originats per actituds i pràctiques contradictòries.

Les normes generals a què s'ha de subjectar l'educació sanitària a l'escola són:

a) Ha d'adaptar-se als interessos, a les necessitats, a l'edat i a les aptituds dels infants.

b) S'ha d'integrar en l'ensenyament de les altres matèries del pla d'estudis.

c) S'han d'emprar materials i mitjans didàctics variats i apropiats.

d) No s'han d'oblidar les relacions entre les condicions sanitàries i els factors econòmics, socials i culturals de la vida familiar i social.

e) Ha de col·laborar amb el personal de sanitat tant dels serveis d'higiene escolar com de la sanitat pública.

Un programa d'educació sanitària a l'escola ha de comprendre ensenyament sobre:

a) Creixement i desenrotllament humà.

b) Higiene i salut individuals.

c) Higiene de la col·lectivitat.

d) Higiene escolar.

e) Prevenció d'accidents i intoxicacions.

f) Primers auxilis.

És evident que, després dels pares, els grans responsables de la formació de l'infant per a la lluita per conservar la salut són els educadors o mestres.

2.5. Uns altres elements titulats de la lluita per la salut són els *enginyers sanitaris*; recordem que la Generalitat, l'any 1935, ja havia ordenat llur formació a l'Escola Superior d'Enginyers, reconeixent la importància de llur acció en el camp de l'ordenament de les estructures sanitàries del país. Avui, continuem orfes d'aquests professionals en el nostre país.

Els *enginyers*, *arquitectes*, *urbanistes*, tenen una gran labor en aquest camp de la salut, des de l'estructura de la llar fins a l'ordenació pública de parcs, jardins, circulació de vianants i de vehicles, construcció de les unitats d'assistència sanitària, etc., contribuint no sols a la salut física, sinó també a la higiene mental i al benestar social.

Els *juristes*, els *teòlegs*, els *polítics*, els *economistes*, els *sociòlegs* també tenen participació en la lluita que ens ocupa, fent possible l'ordenament legal, vetllant l'ètica de tota l'actuació en el camp sanitari, donant l'orientació política que desitja la majoria de la població, en una societat democràtica, circumstància totalment imprescindible per a atènyer el benestar social.

2.6. En fi, tal com dèiem al començament, tothom té una missió en el camp de la salut; així les *associacions de veïns*, que controlen l'actuació de la sanitat hospitalària o extrahospitalària, i s'informen de les circumstàncies que envolten el treball en aquest aspecte sanitari, estan efectuant una tasca molt important a favor de la salut, i si més no, fan de veu de la consciència dels titulats i els obliguen a una mútua col·laboració a fi d'obtenir els millors fruits d'una acció comuna. També la persona aïllada, quan té una preparació que li permet una actuació en primers auxilis o està versada en el *socorrisme*, no sols pot afavorir-se personalment en la cura de la seva salut, sinó que també en una certa manera està actuant com a treballador sanitari de primera fila, com els cèlebres metges descalços xinesos.